

Begrazen of niet begrazen: dat is de vraag

BEHEERSADVIES VOOR DE DOUWELERKOLK BIJ DEVENTER

De gemeente Deventer beheert het natuurgebied De Douwelerkolk. In het gebied komen maar liefst 329 soorten hogere planten voor en ook de insektenfauna is zeer rijk ontwikkeld. Door de aanleg van een weg langs het gebied komt dit binnenkort ecologisch gezien meer geïsoleerd te liggen. Aan de andere kant kunnen door deze wegaanleg enkele onrendabele stukken landbouwgrond worden aangekocht en bij het gebied worden getrokken. De waarde voor flora en fauna kan hierdoor weer toenemen. Bij de gemeente leefde de gedachte dat extensieve begrazing als onderdeel van het toekomstig beheer van De Douwelerkolk een verrijkende rol zou kunnen spelen.

In opdracht van de gemeente Deventer onderzocht voormalig IBN-onderzoeker R.J. Ketelaar of grote grazers inderdaad inzetbaar zijn en hoe het beheer van het gebied in de toekomst gestalte moet krijgen.

Een groep grazende koniks in een uiterwaard of een kudde rustende Schotse hooglanders op de heide: het zijn vandaag de dag al bijna vertrouwde beelden.

Begrazing is een beheersmaatregel die de laatste 25 jaar steeds meer wordt toegepast in de Nederlandse natuurgebieden en de laatste jaren ook in parken en natuurlijke terreinen in de stad. De grote grazers moeten de natuurlijke processen in gang zetten en door hun graasactiviteit de variatie in de vegetatie verhogen. In sommige gevallen kunnen hierdoor kostbare ingrepen als maaien, kappen en plaggen voortaan achterwege blijven. Dit alles betekent niet dat begrazing altijd positief uitpakt. Vooral kwetsbare vegetaties die ontstaan zijn door jarenlang menselijk beheer, kunnen lijden onder het vee. Begrazing kan daardoor ook ongewenste effecten hebben: in bijvoorbeeld blauwgraslanden of soortenrijke bossen kunnen waardevolle soorten erdoor verdwijnen. In het door publiek zeer gewaardeerde natuurgebied De Douwelerkolk kan

begrazing volgens Robert Ketelaar niet zomaar overal worden toegepast. Het 30 hectare grote natuurgebied bestaat uit een oude IJsselarm met een aangrenzend landgoed. Op korte afstand van elkaar zijn verschillende landschapselementen aanwezig: kleinschalige landbouwgronden, houtwallen, rietvelden, hooilandjes en water.

De variatie in het gebied is groot. Bossen, struwelen, ruigtevegetaties en korte vegetaties wisselen elkaar af en gaan geleidelijk in elkaar over. In het gevarieerde gebied komen maar liefst 329 soorten hogere planten voor, er leven 22 soorten dagvlinders en er zijn verschillende zeldzame tweevleugeligen gevonden, zoals de snavelvlies en de spillebeen-vlieg. In de rietkragen bij de oude IJsselarm broeden opvallend veel kleine karekieten; in het bos op het landgoed nestelt de bosuil. Bij de zoogdieren springen de hoge aantallen meervleermuizen in het oog. Het gebied is niet alleen rijk aan dier- en plantesoorten, maar verbindt ook de verschillende landschapselementen, zoals moeras, bos en houtwallen, met soortgelijke elementen in de omgeving. Door de toekomstige aanleg van een weg langs het gebied komt het belang van het gebied als verbindende schakel enigszins in het gedrang. De Douwelerkolk raakt hierdoor meer geïsoleerd van andere natuurgebieden. Volgens Ketelaar is het daarom belangrijk het beheer in het terrein niet al te drastisch te veranderen. Een abrupte overgang naar bijvoorbeeld uitsluitend begrazingsbeheer, samenvallend met de aanleg van een weg, zou het belangrijke natuurgebied in een keer twee gevoelige klappen geven.

Volgens Ketelaar is het voor een deel van het gebied niet raadzaam om grote grazers het huidige beheer te laten overnemen. Vooral de ecologisch rijke delen kunnen zulke ingrijpende veranderingen missen als kiespijn: het zou leiden tot een vermin-

dering van natuurlijke waarden. Het huidige maai-beheer voldoet beter dan eventueel begrazingsbeheer. Zo ligt in De Douwelerkolk een droog grasveld met veel stroomdalplanten. Het grasland vormt het leefgebied van bijvoorbeeld bepaalde loopkevers die tot de zeldzaamste loopkeversoorten van Nederland behoren. Deze soorten zijn gebaat bij een voortzetting van het huidige beheer en begrazing binnen hun leefgebied is niet wenselijk. De verschillende bosloopkevers en de stinseflora op het landgoed zijn volgens Ketelaar evenmin gebaat bij de komst van grote grazers. De loopkeversoorten zullen waarschijnlijk verdwijnen omdat ze baat hebben bij een stabiel biotoop en de waardevolle flora zal plaatsmaken voor bosplanten die typisch zijn voor verstoorte situaties, zoals de grote brandnetel.

TWEE TYPEN BEHEER

Niet overal in het gebied is begrazing echter wenselijk. De landbouwgronden die binnen afzienbare tijd bij het gebied betrokken worden, de huidige pachtgronden en enkele bosjes lenen zich wel goed voor begrazing. Op de landbouwgronden is de komst van vee zelfs wenselijk. Deze terreinen bezitten weinig natuurwaarden of worden al jarenlang intensief begraasd, waardoor de soortensamenstelling zich aan grazers heeft aangepast. Door extensieve jaarrondbegrazing toe te passen, kan zich op deze delen van De Douwelerkolk struweel ontwikkelen, met positieve gevolgen voor de flora en fauna. Voor het gebied kiest Ketelaar daarom voor twee typen beheer. In de delen waar de huidige natuurwaarden hoog zijn, zoals het oude bos op het landgoed, is het raadzaam 'patroonbeheer' toe te passen. Dit beheer sluit aan bij het vroegere beheer, waarin de mens altijd een grote rol speelde. Door het maaien van open stukken, het bijhouden van de lanen met hoven, het bijknippen van de meidoornhagen, maar ook door dood hout in het bos te bevorderen, blijven niet alleen de cultuurhistorische elementen in stand, maar zijn ook de hoge natuurwaarden die

typisch zijn voor het landgoederenlandschap, veilig. Begrazing zou hier zowel de cultuurhistorische als de biologische waarden aantasten.

In de delen waar minder natuurwaarden te verdedigen zijn, kan volgens Ketelaar 'procesbeheer' worden toegepast. Dit procesbeheer verhoogt de dynamiek en vermindert de beheerende rol van de mens. Begrazing vormt een essentieel onderdeel van het procesbeheer en in een groot deel (18 hectare) van De Douwelerkolk zijn de grote grazers van de gemeente dan ook welkom. Ketelaar denkt aan een gecombineerde begrazing van paarden (koniks) en koeien (Schotse hooglanders of galloways). Deze dieren zijn voor bezoekers aantrekkelijk en vriendelijk van aard. Eventueel kunnen ook ordinaire Nederlandse koeien de natuurontwikkeling helpen aanjagen. In het te begrazen gebied is plaats voor zo'n zes stuks vee. In verband met het publiek is informatie over de begrazing nodig, maar zijn ook maatregelen vereist. Er moet bijvoorbeeld ruimte worden gecreëerd voor honden, zodat ze los kunnen lopen op plaatsen waar het vee niet kan komen.

Meer informatie vindt u in 'Mogelijkheden voor begrazing in het natuurgebied "De Douwelerkolk" bij Deventer' door R.J. Ketelaar. IBN-rapport 090. Voor prijs en bestelwijze zie pagina 27.

